

Список літератури

1. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал, 2000. – 352 с.
2. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике (на материале английского языка) / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1995. – 275 с.
3. Полевые структуры в системе языка / под ред. З. Д. Поповой // Сборник научных работ. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1989 – 200 с.
4. Полтавчук Л. В. Лексико-семантичне поле «коштовне каміння» в англійській мові (етимологічний аналіз) / Л. В. Полтавчук // Мова і культура. (Науковий щорічний журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – Ч. 1. – Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. – С. 216–220.
5. Попова З. Д. Лексическая система языка / З. Д. Попов, И. А. Стренин. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1984. – 148 с.
6. Стренин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стренин. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. – 172 с.
7. Энциклопедия металлов [Электронный ресурс] . – Режим доступа : <http://www.femto.com/ua/articles/2241.html>
8. Mytrophanova N. Interesting facts about metals / N. Mytrophanova. – Moskow : Higher school publishing house, 1969. – 108 p.
9. Longman Dictionary of Contemporary English / [director Della Summers] . – Essex : Longman Group Ltd, 1995. – 1668 p.
10. Macmillan English Dictionary / [editor Michael Rundel] . – London : Macmillan Education, 2007. – 1748 p.
11. Oxford Advanced Learner's Dictionary / [editor A. P. Cowie] . – Oxford : Oxford University Press, 1989. – 1579 p.
12. Webster's Integrated Dictionary and Thesaurus / [editors Geddes and Grosset]. – Scotland : David Dale House, 2006. – 1198 p.

Я. Бойко
(Дніпропетровськ)

МОДЕЛЮВАННЯ ПОНЯТТЄВОГО СКЛАДНИКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ В ЛІРИЦІ АНГЛІЙСЬКОГО РОМАНТИЗМУ

У статті продемонстровано процедури моделювання поняттєвого складника концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ у вигляді фрейму, що уможливило виявлення глибинних смислів, характерних для ціннісного світосприйняття, втіленого в ліриці англійського романтизму.

Ключові слова: поняттєвий складник, концептуальний простір, естетична оцінка.

В статье продемонстрировано процедуры моделирования понятийного компонента концептуального пространства эстетической оценки ПРЕКРАСНОЕ / БЕЗОБРАЗНОЕ в виде фрейма, что позволяет выявление глубинных смыслов, характерных для ценностного мировосприятия, воплощенного в лирике английского романтизма.

Ключевые слова: понятийный компонент, концептуальное пространство, эстетическая оценка.

The article focuses on modelling procedures of the notional layer of the conceptual space of aesthetic evaluation THE BEAUTIFUL / THE UGLY which makes it possible to determine the notional implications characteristic of the evaluative worldviews as embodied in English romantic lyrics.

Key words: notional layer, the conceptual space, aesthetic evaluation.

Поняття простору є одним із перспективних у мовознавстві. Існують визначення різних видів просторів, таких як: комунікативний [8], лінгвокультурний [2], номінативний [5], ідіоматичний [12], ментальний [13], образний [1], образно-символічний [11], орієнтаційний [9], концептуальний [7].

У когнітивній лінгвістиці, поряд із терміном “концептуальний простір”, часто вживаються терміни “концептосфера” [4], “концептуальна система”, “концептосистема” [10] для позначення сукупності взаємопов’язаних концептуальних сфер, що відбивають знання індивіда про певні фрагменти світу [4, с. 2–9]. Концептуальні сфери як закодована соціокультурна інформація постають у вигляді інваріантних категорій, котрі розуміються як основний семантичний “інвентар” культури, загальне тло або фільтри, які зумовлюють характер набуття й організації нового знання та досвіду. Зміст кожної концептосфери виявляється через наявні в ній семантичні поля, які містять основні категоріальні інваріанти, характерні для того чи іншого культурно-історичного типу. Концептосфери класифікують за

різними критеріями: за обсягом знання про світ виділяються *національна* концептосфера як сукупність концептів народу й *індивідуальна* концептосфера окремої особистості; за віковим, професійним, гендерним критеріями визначається *групова* концептосфера; за тематичною ознакою – *етична, релігійна, гендерна* та ін. концептосфери.

Мета цієї статті – змоделювати концептуальний простір естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ, зокрема його поняттєвий складник. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) визначити особливості концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ; 2) розкрити зміст поняттєвого складника концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ; 3) змоделювати поняттєвий складник концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ у вигляді фрейму.

Спираючись на базові постулати теорії концептології і здобутки когнітивних досліджень художньої семантики стосовно форматів репрезентації знань, опрідметнених у семантиці художнього тексту, розмежуємо поняття “концептуальний простір” і “концептуальна система” (“концептосистема” / “концептосфера”) і розуміємо **концептуальну систему** як системну сукупність усіх художніх концептів, які структурують аксіологічно забарвлену художню інформацію в ліричних творах англійського романтизму, а **концептуальний простір** естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ як модель системної взаємодії аксіологічно навантажених художніх концептів.

Аксіологічна навантаженість художнього концепту “визначає місце репрезентованого концептом феномена у системі аксіологічних орієнтирів лінгвокультурного соціуму, це компонент, у якому віддзеркалюються фундаментальні характеристики лінгвокультури, закріплюються загальноприйняті норми соціальної поведінки індивіда, визначає етнокультурну специфіку концепту [3, с. 27]. Аксіологічність концепту пронизує всі компоненти його структури і ускладнює виокремлення власне понятійних, ціннісних та образних ознак, адже вони перебувають у тісному зв'язку. У результаті схрещення, внутрішньої нерозривності, з одного боку, ціннісного, а з іншого, – поняттєвого й образного складників утворюються гібридні типи – поняттєво-ціннісний та образно-ціннісний складники у структурі концепту.

Аналогічно з моделлю концепту, у якій визначено поняттєво-ціннісний та образно-ціннісний складники, залежно від ракурсу дослідження, модель концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ також характеризується багатомірністю і багатокомпонентністю. Визначення складників моделі концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ, їхніх типів і кількості, а також процедур їх моделювання багато в чому зумовлено характером інформації, закодованої у просторі, що організовує художній текст як своєрідний культурний феномен.

У поняттєво-ціннісному складнику концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ структуровано фактичну інформацію про об'єкти естетичної оцінки – реальну дійсність або її фрагменти, природу, людину, абстрактні явища тощо, а також те місце, яке займають аксіологічно забарвлені феномени у системі поглядів лінгвокультурного соціуму та в авторському світосприйнятті, а також естетичну реакцію поетів-романтиків на об'єкти оцінки, різну ступінь (оцінну шкалу) ціннісного осмислення ними “прекрасного” та “потворного” в житті. Характер інформації, яка міститься в поняттєво-ціннісному складнику, – поняттєва чи ціннісна – зумовлює процедури його моделювання.

У поняттєвому складнику концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ структуровано фактичну інформацію про чуттєво-наочну конкретність реальних об'єктів дійсності, на основі якої власне і формується концептуальний простір. Поняттєвим змістом, структурованим у концептах, є позитивна чи негативна оцінка суб'єктом (художником слова) об'єктивного світу, “послідовності життєво важливих подій” [6, с. 135] як у зовнішньому стосовно індивіда матеріальному світі, так і у його / її внутрішньому духовному світі. Роль суб'єкта полягає у співвіднесенні властивостей об'єктів із загальнолюдськими / етнокультурними / соціумними нормами й еталонами на основі власних ціннісних орієнтирів. Позитивний чи негативний емоційний стан переживання суб'єктом цієї оцінки упредметнюється в образних асоціаціях на підставі уподібнення більш конкретним об'єктам.

Поняттєвий зміст концептуального простору складається зі змісту 96 художніх концептів як його складників. Сукупність усіх художніх концептів, вербалізованих у ліричних творах англійського романтизму засобами різнорівневої аксіологічно забарвленої номінації у контекстах “прекрасного” і “потворного”, утворює систему когнітивних структур різного рівня

абстракції – доменів і парцел. Домен – найвищий рівень абстракції, максимальна царина концепту, яка складається з парцел як угруповань художніх концептів.

Отже, поняттєвий зміст концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ систематизовано у 4 доменах, 12 парцелах і 96 художніх концептах, вербалізованих у 2603 контекстах “прекрасного” і “потворного”.

Серед чотирьох доменів – “природа”, “людина як фізичний феномен”, “людина як духовний феномен” і “людина як соціальний феномен” – найбільш репрезентативним за кількістю художніх концептів у його складі є домен “людина як духовний феномен”. Він складається з трьох парцел “характер людини”, “почуття та емоції людини”, “вірування людини”.

Художні концепти саме цього концептуального поля – FEAR / СТРАХ, GOD / БОГ, HELL / ПЕКЛО, SORROW / СУМ – визначено як найчастотніші за кількістю контекстів актуалізації, а художній концепт FEAR / СТРАХ – найчастотнішим не тільки у парцелі “почуття та емоції людини”, а й з усіх 96 художніх концептів, що утворюють концептуальну систему естетичної оцінки “прекрасне / потворне” в поезії англійського романтизму. Наприклад, персоніфікована метафора *veiling Fear in Superstition's garb* ‘маскувати Страх у наряди Марновірства’ у складі периферійної пропозитивної номінації *Such, Maiden, are the pangs that wait the hour / Of calmest dissolution! yet weak man / Dares, in his timid piety, to live; / And veiling Fear in Superstition's garb. / He calls her Resignation!* (Southey VMO, el. ref.) уможливує ідентифікацію аксіологічно навантаженого художнього концепту FEAR / СТРАХ.

Другим в ієрархії цінностей визначено домен “природа”, який складається з чотирьох парцел “природне середовище”, “часові періоди”, “природні явища”, “фауна і флора”.

Найбільш репрезентативним є парцела “природне середовище”, яка включає 11 художніх концептів: SUN / СОНЦЕ, MOON / ЛУНА, SEA / МОРЕ, RIVER / РІКА, EARTH / ЗЕМЛЯ, SKY / НЕБО, STAR / ЗІРКА, BROOK / СТРУМОК, WATER / ВОДА, MOUNTAIN / ГОРА, WOODS / ЛІС.

Особливе місце в системі цінностей поетів-романтиків посідають небесні світила: сонце, луна, зірки. Наприклад, засобами пропозитивної номінації змальовано чудовий місяць (*the loveliest moon*), який сріблястим сяйвом віддзеркалюється (*silver'd o'er*) на поверхні моря – ‘келиха Нептуна’ (*a shell for Neptune's goblet*) і засліплює своїм яскравим світлом усе навкруги і, навіть, душу поета (*soar so passionately bright, my dazzled soul*). Периферійні номінації, прямі (*the loveliest moon*) і непрямі (метафоричні: *silver'd o'er* та ін.), є підставою для ідентифікації художнього концепту MOON / ЛУНА.

Часові періоди життя – SPRING / ВЕСНА, THE MORN / УТРО, AUTUMN / ОСІНЬ, TWILIGHT / СУПІНКИ, WINTER / ЗИМА – також стають об'єктами естетичної оцінки поетів-романтиків. Особливу увагу приділено весні, утру, з якими асоціюється народження нового життя, радість і щастя. Наприклад, художній концепт SPRING / ВЕСНА ідентифіковано на основі персоніфікованого епітета *sweetly-smiling spring* ‘весна, що солодко всміхається’, який разом із персоніфікованою метафорою – *Nature's clad in green* ‘Природа, одягнута в зелені одежі’, *feather'd songsters <...> with beasts confess the power of love* ‘пернаті співаки освідчаються тваринам у коханні’ у складі периферійної пропозитивної номінації “прекрасного” створює відчуття радості, світла і свята (Coleridge EH, el. ref.).

Тваринний і рослинний світ (кластер “фауна і флора”) також привертає увагу поетів-романтиків, які у своїх ліричних творах мальовничо зображують птахів: *Little Lamb, who made thee? / Dost thou know who made thee? / Gave thee life <...> Gave thee clothing of delight. / Softest clothing, woolly, bright, / Gave thee such a tender voice, / Making all the vales rejoice? / Little Lamb, who made thee?* (Blake TL, 27).

Наступним в ієрархії цінностей поетів-романтиків визначено домен “людина як фізичний феномен”, який складається з трьох парцел: “людина як особливий вид”, “єство людини” і “буття людини”. Найбільш репрезентативною за частотністю контекстних актуалізацій визначено парцелу “буття людини”, що включає концепти DEATH / СМЕРТЬ, LIFE / ЖИТТЯ, FORTUNE / ФОРТУНА, TIME / ЧАС, серед яких найчастотнішими за кількістю контекстних актуалізацій є художні концепти DEATH / СМЕРТЬ і LIFE / ЖИТТЯ. Наприклад, комплексна лексична номінація “потворного” *shapeless DEATH* ‘безформна СМЕРТЬ’ у складі периферійної пропозитивної номінації *And shapeless DEATH, from that more monstrous birth / Leapt shuddering! haunt his slumbers, Nemesis, / Scorch with the fires of Phlegethon his heart, / Till helpless, hopeless, heaven-abandon'd wretch / He too shall seek beneath the unfathom'd deep / To hide him from thy fury* (Southey SM, el. ref.) актуалізує художній концепт DEATH / СМЕРТЬ.

Домен “людина як соціальний феномен” містить дві парцели – “стосунки між людьми” і “суспільні відносини”, де кількість концептів превалює у кількості контекстних актуалізацій художніх концептів в другій парцелі. Така різниця у кількості контекстних актуалізацій художніх концептів двох парцел свідчить про більшу вагу, яку мають проблеми суспільного життя (війна, тиранія влади, багатство й бідність, гноблення слабих і процвітання сильних, боротьба за свободу і всевітнє процвітання тощо) у системі естетичних цінностей поетів-романтиків, ніж особиста поведінка людей і стосунки між ними. хоча в поезії романтизму ставляться питання і моральної і аморальної поведінки. \

Інформація про об’єкти естетичної оцінки в поетичних творах англійського романтизму, акумульована у художніх концептах, ідентифікованих у контекстах “прекрасного” і “потворного”, й систематизована у парцелах і доменах, формує поняттєвий зміст концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ. Смыслові компоненти концептуального простору і системні зв’язки між ними наочно демонструє фрейм (рис. 1) як структура даних, що утворена слотами (смысловими компонентами) і дугами (смысловими зв’язками між смысловими компонентами).

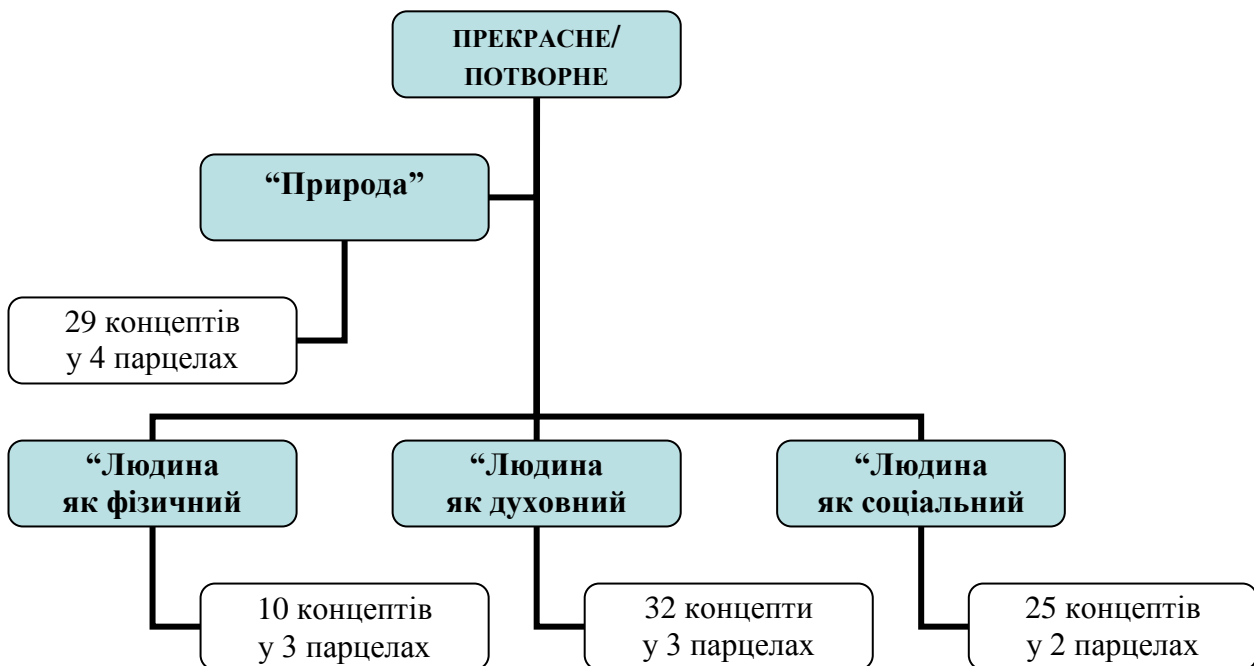

Рис. 1. Фрейм поняттєвого складника концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ

Смысловими компонентами, що заповнюють слоти фрейму концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ, визначено одиниці найвищого рівня абстракції – домени “природа”, “людина як фізичний феномен”, “людина як духовний феномен” і “людина як соціальний феномен”, що складаються з парцел як сукупності художніх концептів. Три домени є однорідними за своїм змістом, оскільки структурують інформацію про людину, – “людина як фізичний феномен”, “людина як духовний феномен” і “людина як соціальний феномен”. Домен “природа” містить інформацію про феномени, які не залежать від людини, сприймаються як її зовнішнє середовище. Смыслові відношення між слотами фрейму (доменими та їхніми складниками – відповідними парцелами і художніми концептами) є однотипними – партитивними: художній концепт є частиною парцели, а парцела, своєю чергою, – частиною домени.

Моделювання поняттєвого змісту концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ у вигляді фрейму надає уявлення лише про інвентар об’єктів естетичної оцінки та їхню системну взаємодію, але не може відобразити їх ціннісне осмислення в аксіологічно маркованій поетичній картині світу англійського романтизму. Отже, нерозривна єдність поняттєвого, образного й ціннісного складників художніх концептів, що структурують

інтелектуально-емоційну естетичну оцінку у поетичному тексті, зумовлює моделювання двох складників у їхній структурі: поняттєво-ціннісного й образно-ціннісного.

Список літератури

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / Лариса Іванівна Белехова. — К., 2002. — 476 с.
2. Головня А. В. Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 / Алла Василівна Головня. — Донецьк, 2008. — 215 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: [монографія] / Владимир Ильич Карасик. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.
4. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Дмитрий Сергеевич Лихачев // Известия АН России. Серия "Литературы и языка". — 1993. — Т. 52. — № 1. — С. 2–9.
5. Недайна І. В. Номінативний простір "Ігровий вид спорту" в сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. В. Недайна. — К., 2004. — 19 с.
6. Никитина С. Е. О концептуальном анализе в русском народном сознании / Серафима Евгеньевна Никитина // Понятие судьбы в контексте разных культур. — М.: Наука, 1994. — С. 130–142.
7. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: дис. .... доктора філол. наук: 10.02.04 / Віра Григорівна Ніконова. — К., 2008. — 558 с.
8. Пилипенко Р. С. Інституційний комунікативний простір Німеччини (фахова мова економіки): дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / Ростислав Євгенович Пилипенко. — К., 2007. — 426 с.
9. Потапенко С. І. Орієнтаційний простір сучасного англосов'язного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / Сергій Іванович Потапенко. — К., 2008. — 480 с.
10. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: [монографія] / Анатолій Миколайович Приходько. — Запоріжжя: Прем'єр, 2008. — 332 с.
11. Старовойтова Х. В. Архетип матері в сучасній французькій драмі: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.05 / Христина Володимирівна Старовойтова. — К., 2008. — 222 с.
12. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір "homo socialis" у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 / Юлія Іванівна Фещенко. — К., 2007. — 222 с.
13. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning. Construction in Natural Language / Gant du Fauconnier. — Cambridge: Cambridge Un-ty Press, 1994. — 190 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

- Blake TL — Blake, William. The Lamb. Songs of Innocence // Selected Verse. — М.: Progress Publishers, 1982. — P. 106–107.
- Coleridge EH — Coleridge S. T. Easter Holidays [Electronic reference] / Samuel Taylor Coleridge. — Access mode: http://www.love-poems.me.uk/biography_coleridge_samuel_taylor.htm
- Southey SM — Southey R. Sappho: A Monodrama [Electronic reference] / Southey Robert. — Access mode: http://allpoetry.com/Robert_Southey
- Southey VMO 1 — Southey R. The Vision of The Maid of Orleans: The First Book [Electronic reference] / Southey Robert. — Access mode: http://allpoetry.com/Robert_Southey

С. Вискушенко
(Житомир)

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ *ФАХОВА МОВА* ТА *ЗАГАЛЬНОЖИВАНА МОВА*

Розглянуто основні наукові підходи сучасної лінгвістики до вивчення питання диференціації понять фахова мова та загальноживана мова. Зокрема, викладено інформацію про загальні особливості кожного з напрямів та встановлено їхні відмінні ознаки й недоліки.

Ключові слова: фахова мова, загальноживана мова, термін, загальноживана лексика.

Рассмотрены основные научные подходы современной лингвистики к изучению вопроса дифференциации понятий профессиональный язык и общеупотребительный язык. В частности, изложена информация об общих особенностях каждого направления, установлены их отличительные признаки и недостатки.

Ключевые слова: профессиональный язык, общеупотребительный язык, термин, общеупотребительная лексика.

The given article is devoted to the major modern linguistic scientific approaches to the differentiation of such notions as "professional language" and "general language". In particular, general peculiarities of each trend are under analysis. Much attention is paid to their distinctive characteristics.